

*prof. dr hab. Marianna Księżyk*¹

Akademia Górniczo-Hutnicza
Wydział Zarządzania

Efektywny system podatkowy czynnikiem sprzyjającym realizacji zrównoważonego rozwoju w krajach UE

WSTĘP

Podstawowym celem długookresowego programu rozwoju społeczno-gospodarczego „Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” (obejmującego okres 2010–2020), stanowiącego kontynuację założeń strategii lizbońskiej [2007], jest przekształcenie gospodarki UE w najbardziej konkurencyjną na świecie i opartą na wiedzy gospodarkę oraz stworzenie warunków dla długookresowego i zrównoważonego rozwoju krajów Wspólnoty [Eurostat, ([http](http://))].

Realizację tych podstawowych celów istotnie utrudnia brak w krajach UE odpowiedniego systemu podatkowego. Zróżnicowane i niepełniące odpowiednich społeczno-gospodarczych funkcji systemy podatkowe tworzą sprzyjające warunki dla rozwoju „kapitalizmu kasyna”, a nie inwestycji w kapitał ludzki, badania naukowe, tworzenie przedsiębiorstw wdrażających innowacje i produkujących dobra zaspokajające potrzeby społeczeństwa. Poza tym zróżnicowane i niepełniące odpowiednich społeczno-gospodarczych funkcji systemy podatkowe sprzyjają konkurencji podatkowej, która w warunkach współczesnego niekontrolowanego globalizmu [Stiglitz, 2006, 2010; Scholte, 2006], sprzyja integracji władzy politycznej i ekonomicznej w rękach kapitału oraz – w poszukiwaniu tanich czynników produkcji – powoduje nową kolonizację słabych gospodarczo krajów.

W warunkach postępującego globalizmu konkurencja podatkowa staje się coraz ostrzejsza nie tylko między producentami, ale i krajami w zakresie udzielania specjalnych przywilejów, w obawie, że jeśli nie zaoferują tanich czynników produkcji, niskich kosztów pracy oraz zachęcających podatków, subsydiów

¹ Adres korespondencyjny: Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica, Wydział Zarządzania, ul. Gramatyka 1, 30-067 Kraków.

i innych szczególnych warunków, wolny rynek globalny znajdzie inną lokalizację. Szczególnie niebezpieczna dla realizacji zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju jest konkurencja niskimi kosztami pracy, gdyż prowadzi do tworzenia „społeczeństwa prekariuszy” [Standing, 2014] drogą ograniczenia praw pracowniczych, które według Międzynarodowej Organizacji Pracy obejmują: prawo do przyzwoitej pracy, jej bezpiecznych warunków, godziwego wynagrodzenia i traktowania [Thernborn, 2015, s. 197].

Sytuacja ta uzasadnia potrzebę wprowadzeniem w krajach UE optymalnego systemu podatkowego, przez który rozumie się „zbiór podatków maksymalizujący dobrobyt społeczeństwa” [Stiglitz, 2004, s. 662], a tym samym sprzyjający realizacji zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju krajów Wspólnoty, drogą budowy konkurencyjnej i opartej na wiedzy gospodarki.

Uzasadniając tę tezę, w opracowaniu przedstawiono ogólne założenia metodyki ustalania optymalnego systemu podatkowego, stanowiącego zbiór podatków maksymalizujący dobrobyt społeczeństwa.

OGÓLNE ZAŁOŻENIA METODYKI USTALANIA OPTYMALNEGO SYSTEMU PODATKOWEGO

Systemy podatkowe obowiązujące w krajach UE są mocno zróżnicowane i niestabilne. Nie zawierają odpowiednich rozwiązań służących realizacji społeczno-gospodarczych celów Wspólnoty, w tym celów zawartych w strategii „Europa 2020”. Poza tym sprzyjają konkurencji podatkowej między krajami Wspólnoty, co skłania do opowiadania się za harmonizacją systemów podatkowych. W praktyce proces ten przebiega bardzo wolno. Podjęto jedynie harmonizację podatków pośrednich, a mianowicie wprowadzono we wszystkich krajach Wspólnoty podatek VAT, ale nie doprowadzono do ujednoczenia stawek podatkowych. Natomiast harmonizacja podatków bezpośrednich (od dochodów przedsiębiorstw i osób fizycznych) nie została nawet wyartykułowana w traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską, chociaż jest ona możliwa na podstawie art. 94, 100 i 308 TWK.

Analiza dotychczasowych osiągnięć teorii dotyczących systemów podatkowych pokazuje, że polscy autorzy na ogół koncentrują uwagę na znanych (od dawna) ogólnych funkcjach podatków, podstawowych zasadach podatkowych, metodach ustalania poszczególnych rodzajów podatków [Szczodrowski, 2007] oraz ich zróżnicowaniu w krajach UE [Wach, 2005]. Natomiast brak kompleksowych badań, których celem byłoby opracowanie dla Polski jako kraju Wspólnoty optymalnego systemu podatkowego pełniącego społeczno-gospodarcze funkcje, sprzyjające realizacji zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju, w tym strategii „Europa 2020”.

Przyczyny niepodjęcia takich badań w Polsce i innych krajach Wspólnoty są wielorakie. Poczynając od zamykania problematyki dotyczącej podatków w krajowe ramy takich dyscyplin, jak finanse i rachunkowość, a koń-

cząc na doktrynie neoliberalizmu, przejawiającego się libertarianizmem korporacyjnym, jako podstawie systemu ekonomicznego, tworzącego warunki dla sił rynkowych poprzez szybką prywatyzację, deregulację oraz różne formy zachęt dla kapitału zagranicznego.

Opracowując założenia metodyki ustalania optymalnego systemu podatkowego, w pierwszej kolejności, należy ustalić, jakie podatki i kto powinien pobierać oraz decydować o tym, na co się je przeznacza? Wychodząc z założenia, że w rozstrzygnięciu tych kwestii należy kierować się społeczno-ekonomiczną efektywnością systemu podatkowego, zapewnieniem przejrzystości budżetu państwa i publicznej jego kontroli, podatek powinien pobierać ten, kto ponosi wydatki z dochodów podatkowych.

Wypada przypomnieć, że stanowisko to już przekonująco uzasadnił L. Biliński (długoletni minister finansów cesarza Austro-Węgier w swoim podręczniku skarbowości z 1786 roku), na przykładzie pozytywnych doświadczeń Anglii „gdzie od wieków hrabstwa przekazywały z podatków władzom centralnym tyle, ile trzeba na realizację ich zadań” [Bratkowski, 2008, s. 340]. Mimo pozytywnych doświadczeń, ten stary angielski system podatkowy został zastąpiony w większości krajów UE (w tym w Polsce) przez system kontynentalny (francuski), który jest systemem nieefektywnym, marnotrawnym, niezapewniającym przejrzystości budżetu i publicznej jego kontroli. W tym kontynentalnym (francuskim) systemie 97% wpływów podatkowych znajduje się w gestii centralnej administracji. Skutkiem tego 10%–15% wpływów podatkowych jest przeznaczanych na pokrycie kosztów przekazywania ich do różnych szczebli gospodarki. Z krajów UE tylko kraje skandynawskie i Niemcy nie wprowadziły kontynentalnego systemu podatkowego. W Niemczech dużą część wpływów podatkowych przejmują bezpośrednio landy, natomiast w Szwecji państwo pobiera tylko podatek od kapitału, a podatek dochodowy z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej i pracy najemnej wyznaczają i bezpośrednio pobierają samorządy lokalne [Bratkowski, 2008, s. 340].

Ponieważ skandynawski (szwedzki) system podatkowy jest bardziej efektywny niż system kontynentalny, zapewnia przejrzystość budżetu państwa i publiczną jego kontrolę jest uzasadnione odrzucenie systemu kontynentalnego. Dodatkowym efektem wdrożenia w krajach Wspólnoty, w tym w Polsce, założeń szwedzkiego systemu podatkowego (dotyczących ustalania, pobierania i ponoszenia wydatków z wpływów podatkowych), byłoby zmniejszenie zatrudnienia w administracji państwa, która w warunkach współczesnego neoliberalizmu wciąż rozrasta się, mimo ograniczenia swoich funkcji na rzecz społeczeństwa.

Na ten niezwykle istotny problem, jakim są koszty utrzymania administracji państwa, zwraca uwagę M. Otte oraz stwierdza, w oparciu o wyniki przeprowadzonych w Niemczech badań, że można zredukować zatrudnienie w administracji centralnej, bez żadnych negatywnych konsekwencji dla efektów jej pracy nawet o 50%–70%, zaś pozostali urzędnicy powinni być specjalistami najwyższej klasy,

koncentrować się na zadaniach ściśle państwowych, posiadać zakaz czerpania dodatkowych korzyści ze sfery gospodarczej oraz zakaz zasiadania w radach nadzorczych [Otte, 2009, s. 236]. Utrzymywanie relatywnie dużego – do pełnionych przez państwo na rzecz społeczeństwa funkcji – zatrudnienia i wydatków na administrację centralną jest nieuzasadnione. Głównie dlatego, że wywołuje to stałą presję na zwiększenie wpływów podatkowych do budżetu państwa, celem sfinansowania tzw. sztywnych wydatków budżetowych oraz ogranicza możliwość tworzenia budżetu rozwojowego i inwestowania z budżetu pod tzw. przyszłe dochody.

Aby system podatkowy stanowił zbiór podatków maksymalizujący dobrobyt społeczeństwa, powinny w nim występować rozwiązania służące prowadzeniu takiej polityki społeczno-gospodarczej, która sprzyjałaby utrzymywaniu popytu na wytwarzane dobra na poziomie gwarantującym pełne zatrudnienie, wykorzystanie zdolności wytwórczych gospodarki oraz możliwości, jakie stwarza technika i technologia w zakresie produkcji dóbr zaspokajających potrzeby społeczeństwa.

Kierując się tym założeniem, niezbędne jest wyznaczenie podstawowym rodzajom podatków odpowiednich społeczno-gospodarczych funkcji, tzn. podatkom od dochodów przedsiębiorstw, dochodów osób fizycznych, podatkom od kapitału finansowego oraz podatku VAT, stanowiącym składniki optymalnego systemu podatkowego.

SPÓŁECZNO-GOSPODARCZE FUNKCJE PODATKÓW OD DOCHODÓW PRZEDSIĘBIORSTW WYTWARZAJĄCYCH DOBRA RYNKOWE JAKO SKŁADNIKA OPTIMALNEGO SYSTEMU PODATKOWEGO

Mając na uwadze realizację podstawowych celów Wspólnoty, zawartych w strategii „Europa 2020”, podatki od dochodów przedsiębiorstw, poprzez pobudzanie odpowiednich inwestycji i zatrudnienia, powinny sprzyjać realizacji zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju, budowie gospodarki innowacyjnej i opartej na wiedzy.

Na potrzebę pobudzania przez system podatkowy inwestycji i zatrudnienia zwracał już uwagę J. Keynes stwierdzając: „Państwo będzie musiało wywierać wpływ na kształtowanie się skłonności do konsumpcji, częściowo przez system podatkowy, częściowo za pomocą innych środków” [Keynes, 2003, s. 345]. Także i M. Kalecki dowodził, że pełne zatrudnienie można utrzymać za pomocą pobudzania inwestycji, stosując politykę „taniego pieniądza” oraz wprowadzając „zmodyfikowany podatek dochodowy” [Kalecki, 1979, t. 1, s. 375].

Bodźce podatkowe pobudzające inwestycje i zatrudnienie powinny być nadal wykorzystywane, w charakterze stymulatorów rozwoju odpowiednich struktur i rodzajów produkcji, zapewniających realizację wyznaczonych procesom gospodarowania społeczno-gospodarczych celów. Aby podatki od dochodów przedsiębiorstw pełniły wyznaczoną im funkcję, podmioty korzystające z bodźców po-

datkowych powinny być oceniane i typowane według jasnych, jednakowych dla wszystkich form własności kapitału, ściśle określonych, odpowiednich kryteriów.

W Polsce, w całym okresie prorynkowej transformacji gospodarki, takie zasady nie obowiązywały. Nie wytypowano – stosując jasne, ściśle określone kryteria – nowoczesnych, zapewniających zrównoważony rozwój, struktur i rodzajów produkcji i nie stworzono odpowiednich warunków do powstawania i funkcjonowania takich przedsiębiorstw. Postępowano wprost przeciwnie, a mianowicie kierując się leseferyzmem rynkowym, rzucono się na oślep w globalizm, nie przywiązywano wagi do prowadzenia odpowiednich badań naukowych i wdrażania ich wyników, powstawania w Polsce innowacyjnych przedsiębiorstw i pomnażania majątku narodowego. Zamiast wzmacniać siłę rynkową i konkurencyjność polskich przedsiębiorstw, dyskryminowano je i drogą patologicznej prywatyzacji eliminowano z rynku. Wyrazem tej dyskryminacji było przyznawanie kapitałowi zagranicznemu, w przeciwieństwie do polskiego, szczególnych preferencji, w tym wieloletnich (5–8-letnich) zwolnień podatkowych, nawet wtedy, gdy kapitał zagraniczny kupował funkcjonujące polskie przedsiębiorstwo, nie inwestował w jego rozwój tylko ograniczał produkcję, zatrudnienie i w końcu doprowadzał je do upadku. Udowodnił to na konkretnych przykładach m.in. W. Kieżun [2012].

Polska i inne nowe kraje UE, zabiegając o BIZ, nadal popełniają wiele błędów. Nie potrafią zadbać, aby kapitał zagraniczny napływał do odpowiednich struktur i rodzajów produkcji oraz aby zyski z prowadzonej w kraju działalności były odpowiednio inwestowane w wyznaczone nowoczesne rodzaje produkcji, a nie wywożone za granicę, jak ma to miejsce obecnie.

Z powyższych stwierdzeń wynika, że aby podatki od dochodów przedsiębiorstw stanowiły element systemu podatkowego, sprzyjającego realizacji długookresowych celów Wspólnoty, w tym zawartych w strategii „Europa 2020”, powinny pełnić w procesach gospodarowania odpowiednią, wyznaczoną im społeczno-gospodarczą funkcję, a mianowicie: funkcją podatków od dochodów przedsiębiorstw powinno być stymulowanie zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju poprzez odpowiedni system bodźców podatkowych (tj. zmodyfikowane podatki od zysku), wspierających powstawanie i rozwój w kraju innowacyjnych przedsiębiorstw, tworzących trwale miejsca pracy.

SPÓŁECZNO-GOSPODARCZE FUNKCJE PODATKÓW OD DOCHODÓW OSÓB FIZYCZNYCH JAKO SKŁADNIKÓW OPTIMALNEGO SYSTEMU PODATKOWEGO

Postępująca w krajach Wspólnoty „pauperyzacja społeczeństwa” [Standing, 2014], wysokie bezrobocie (nawet wśród osób młodych i dobrze wykształconych), olbrzymi i niesprawiedliwy podział bogactwa i dochodów, przy równoczesnym występowaniu tzw. biednych pracujących, których dochody nie pozwa-

lają na utrzymanie nawet na poziomie minimum socjalnego, skłaniają do odkrywania błędów, źle pomyślanych bodźców oraz poszukiwania środków zaradczych na współczesny globalizm, w którym mikroekonomiczne mechanizmy rynkowe stawiają na krótkookresowy interes i zaniedbują długookresowy cel procesów gospodarowania, jakim jest zrównoważony rozwój, zapewniający stały wzrost poziomu życia ogółu mieszkańców krajów Wspólnoty.

Dotychczasowe osiągnięcia teorii i doświadczenia praktyki pokazują, że aby wyeliminować negatywne społeczno-ekonomiczne skutki procesów gospodarowania, należałoby, jak już podkreślano to powyżej, utrzymywać popyt na dobra zaspokajające potrzeby społeczeństwa na poziomie gwarantującym pełne zatrudnienie, wykorzystanie zdolności wytwórczych gospodarki i możliwości, jakie stwarza technika i technologia w zakresie produkcji dóbr rynkowych zaspokajających odpowiednie potrzeby społeczeństwa.

Poszukiwanie środków i metod rozwiązania tego problemu skłania do wyznaczenia nie tylko podatków od dochodów przedsiębiorstw, ale i od dochodów osób fizycznych odpowiedniej społeczno-gospodarczej funkcji. Wyznaczając tę funkcję należy kierować się założeniem, że jeśli przez optymalny system podatkowy rozumie się zbiór podatków maksymalizujący dobrobyt społeczeństwa, to w systemie podatkowym od dochodów osób fizycznych powinny znaleźć się rozwiązania zapewniające odpowiednie zaspokojenie potrzeb pracowników najemnych, eliminujące niesprawiedliwy podział bogactwa i dochodów oraz zapewniające sprawiedliwy rozkład ciężarów podatkowych.

W związku z powyższym podstawową funkcją podatków od dochodów osób fizycznych (z pracy najemnej) powinna być ochrona dochodów przed ich spadkiem poniżej poziomu odpowiednio ustalonego minimum socjalnego oraz ich relatywny wzrost do wzrostu wydajności i produktywności pracy.

Przyjęcie takiej funkcji podatków od dochodów osób fizycznych, oznacza w praktyce realizację zasady sprawiedliwości obciążeń podatkowych i uczestniczenie społeczeństwa we wzroście gospodarczym, bo „nie przeciętny dochód na głowę ma znaczenie w kontekście rozwoju, ale ogólna stopa życiowa. Rozwój oznacza przekształcenie życia ludzi, a nie tylko gospodarki” [Stiglitz, 2007, s. 87–88].

Do stosowania w praktyce zasady sprawiedliwości obciążeń podatkowych przekonywali już pierwsi liberałowie, w tym A. Smith, pisząc: „Poddani każdego państwa powinni przyczynić się do utrzymania rządu w jak najściślejszym stosunku do ich możliwości. (...) Istnieje pewna stopa, poniżej której wydaje się niemożliwe obniżyć na jakiś dłuższy okres zwykłą płacę nawet najniższej kategorii pracy. Człowiek musi zawsze żyć ze swej pracy, jego płaca robocza musi mu co najmniej wystarczyć na utrzymanie. W większości wypadków musi ona być nawet nieco wyższa, w przeciwnym razie nie mógłby on stworzyć rodziny, a ród tych robotników wymarłby w pierwszym pokoleniu. Z tego powodu nawet najniższa kategoria zwykłych robotników powinna zawsze zarabiać co najmniej

dwa razy tyle, ile potrzebuje na swoje własne utrzymanie, aby każdy był w stanie wychować dwoje dzieci” [Smith, 1954, t. 2, s. 87–88].

Analogiczny w tej kwestii pogląd prezentował też J.S. Mill, który stwierdził: „Nie można żądać na cele publiczne 10% od dochodu człowieka zamożnego i od żyjącego w nędzy, gdyż wymagana ofiara od tego ostatniego byłaby nie tylko większa niż nałożona na pierwszego, lecz z nią całkowicie nieporównywalna, ponieważ pozbawia go środków zapewniających egzystencję (...). Podatek powinien być płacony od pewnego – zwolnionego opodatkowania – ustalonego minimum, które jest konieczne dla zaopatrzenia się w to, co potrzebne jest do życia i dla zachowania zdrowia oraz ochrony przeciw zwykłym cierpieniom cielesnym, lecz nie wystarcza na dogadzanie sobie” [Mill, 1966, t. 2, s. 586].

Inne rozwiązanie w praktyce zasady sprawiedliwości zaproponował W. Petty (1623–1687, jest uznawany za ojca ekonomii i prekursora szkoły klasycznej). Według niego podatkami powinny być obciążane nie dochody tylko wydatki, natomiast najuboższych obywateli powinno się dotować, jeżeli państwo nie potrafi zapewnić im pracy [Landreth, Colander, 2005, s. 83–84].

Za kierowaniem się w systemach podatkowych zasadą sprawiedliwości opowiadali się też późniejsi autorzy. Znajduje to m.in. wyraz w sformułowanej przez J. Rawlsa funkcji dobrobytu społecznego, z której wynika, że osoby o wysokich dochodach powinny w większym stopniu uczestniczyć w ponoszeniu kosztów dostarczania dóbr publicznych [Rawls, 1994, s. 370–382].

Uzasadniając przedstawioną powyżej funkcję podatków od dochodów osób fizycznych wypada zauważyć, że w ostatnich latach nie tylko czołowi światowi ekonomiści (w tym J.E. Stiglitz), ale nawet i zarządzający MFW i Bankiem Światowym prezentują i uzasadniają pogląd, że nie tylko wielkość wytworzonego produktu, ale i sposób jego podziału oraz interwencja i działania egalitaryzujące państwa mogą przyczynić się do społeczno-gospodarczego rozwoju i wzrostu poziomu życia ogółu mieszkańców [Stiglitz, 2004, 2007, 2010]. Wypada też przypomnieć wyniki badań M. Kaleckiego, który podjął próbę odpowiedzi, na jakże ważne, następujące pytanie: co stanie się, jeżeli kapitaliści podniosą swoją stopę zysku przez obniżkę płac? Odpowiadając na to pytanie udowodnił, że doprowadzi to do wielokrotnionego spadku dochodu narodowego [Kalecki, 1979].

Z dotychczasowych rozważań wynika, że przedstawiona w opracowaniu społeczno-gospodarcza funkcja podatków od dochodów osób fizycznych uzasadnia wprowadzenie w krajach Wspólnoty progresywnego systemu podatkowego od dochodów osób fizycznych uwzględniającego zasadę sprawiedliwości obciążeń podatkowych. Cechą charakterystyczną tego systemu powinna być zerowa stawka podatku od dochodów zaspokajających, odpowiednio ustalone (w oparciu o tzw. CPI) minimum socjalne podatnika, rosnące stawki podatkowe od rosnących dochodów, a także odpowiedni system ulg podatkowych, uwzględniających szczególne warunki podatnika i jego rodziny (pozostającej we wspólnym gospodarstwie), wymuszające ponoszenie dodatkowych wydatków,

np. związanych z koniecznością poprawy zdrowia oraz opieki w przypadku długiej choroby i niesprawności.

Przyjęcie przedstawionej powyżej funkcji, jako podstawy konstrukcji optymalnego systemu podatkowego od dochodów osób fizycznych, sprzyja stymulowaniu popytu na dobra zaspokajające potrzeby społeczeństwa. Poza tym oznacza odrzucenie koncepcji podatku liniowego, który jest nieuzasadniony przede wszystkim dlatego, że: jest rażąco niezgodny z zasadą sprawiedliwości obciążeń podatkowych oraz powoduje, że integracja w ramach UE przebiega bez konwergencji w poziomie życia ogółu mieszkańców, sprzyja powstawaniu olbrzymich rozpiętości dochodów i tworzy warunki dla „kapitalizmu kasyna”, stanowiącego istotną przyczynę kryzysów finansowych, przekształcających się w kryzysy ekonomiczne [Strange, 1986; Stiglitz, 2010].

Aby podatki od dochodów przedsiębiorstw i dochodów osób fizycznych, były zdolne do pełnienia wyznaczonych im funkcji, niezbędne jest przyjęcie odpowiednich metod ich ustalania oraz wyznaczenie odpowiednich stawek podatkowych.

ZAŁOŻENIA EFEKTYWNEGO SYSTEMU PODATKOWEGO DOTYCZĄCE STAWEK PODATKOWYCH

Ustalając stawki podatkowe dla poszczególnych rodzajów podatków, jako składników optymalnego systemu podatkowego, nie wystarczy kierować się podstawowymi zasadami tzw. ekonomicznie dobrych podatków, którymi są: neutralność podatków wobec konkurencji, skuteczność w zapewnieniu odpowiednich wpływów do budżetu państwa, łatwość procedury administracyjnej i względna sprawiedliwość obciążeń podatkowych, ale zapewnić zdolność poszczególnych rodzajów podatków do pełnienia, w procesach gospodarowania, wyznaczonych im, odpowiednich społeczno-gospodarczych funkcji, służących realizacji zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju

W związku z powyższym, aby podatki od dochodów przedsiębiorstw, wytwarzających dobra rynkowe, pełniły wyznaczoną im – w efektywnym systemie podatkowym – funkcję, powinny być ustalane następująco: zysk brutto ze sprzedaży wyrobów (stanowiący różnicę między wartością uzyskaną ze sprzedaży a kosztami ich wytworzenia) powinien być w krajach Wspólnoty opodatkowany jednakową stawką podatkową, niezależnie od kraju pochodzenia kapitału zainwestowanego w przedsiębiorstwie. Tak ustalona stawka podatkowa powinna być traktowana jako podstawowa. Ta podstawowa stawka powinna podlegać odpowiednim korektom, czyli kwota zysku brutto do opodatkowania powinna być obniżana o kwoty odpowiednich inwestycji w badania naukowe, wdrażanie innowacji i tworzenie w odpowiednich rodzajach produkcji trwałych miejsc pracy. Takie rozwiązanie proponował m.in. M. Kalecki w formie tzw. zmodyfikowane-

go podatku dochodowego (rozwiązanie to popierał też Keynes) [Kalecki, 1979, t. 1, s. 275–276 i 375]. Jednakowe kryteria dotyczące obniżonych stawek podatkowych powinny obowiązywać we wszystkich krajach Wspólnoty. Poza tym stawki podstawowe podatków od dochodów przedsiębiorstw powinny być zróżnicowane dla różnych rodzajów produkcji, kierując się przy tym, jako kryterium, podstawowym założeniem optymalnego systemu podatkowego, a mianowicie maksymalizacją dobrobytu społecznego. Szczegółowe propozycje różnych wariantów rozwiązań, przed wprowadzeniem do obowiązującego ustawodawstwa, powinny być przetestowane i szczegółowo przeanalizowane. Wdrożone powinny być te rozwiązania, które zapewniają optymalną, według kryteriów efektywności ekonomicznej, ekologicznej i społecznej, alokację zasobów, a także zapewniającą mieszkańcom krajów Wspólnoty odpowiednie zaspokojenie potrzeb.

Natomiast podatek od dochodów osób fizycznych, jak to wynika z założeń jednolitego, optymalnego systemu podatkowego i wyznaczonej funkcji, powinna cechować dbałość o utrzymanie odpowiedniego poziomu życia mieszkańców krajów Wspólnoty i zachowanie ich bezpieczeństwa socjalnego. Uzasadnia to wprowadzenie progresywnego, a nie liniowego, podatku od dochodów osób fizycznych (z pracy), ze stawką zerową kształtującą się na poziomie nie niższym niż, odpowiednio ustalone, minimum socjalne lub też na poziomie tzw. płacy godziwej, z rosnącymi stawkami od wyższych dochodów oraz stosunkowo dużą liczbą progów podatkowych i wysokimi stawkami od bardzo wysokich dochodów. Takie rozwiązanie zapewniałoby sprawiedliwy rozkład ciężarów podatkowych.

Analizując polski system podatkowy od dochodów osób fizycznych na tle krajów UE-15 można stwierdzić, że w polskim systemie jest wręcz ignorowana zasada sprawiedliwości obciążeń podatkowych. Poza tym, że integracja Polski, w ramach UE, przebiega bez konwergencji w poziomie życia ogółu mieszkańców kraju. Polski system podatkowy sprzyja bogatym, gdyż bardzo niskie dochody są objęte stawką zerową, występują tylko dwie stawki podatkowe, przy czym stawka od niskich dochodów jest zbyt wysoka, natomiast od bardzo wysokich dochodów zbyt niska (tylko 32%). W Polsce wręcz skandalem jest obciążanie aż 18% podatkiem osób starych, chorych, żyjących poniżej minimum socjalnego, czy też otrzymujących wynagrodzenia niegwarantujące zaspokojenia potrzeb rodzin, nawet na poziomie minimum socjalnego.

Ustalając poziom stawek podatkowych od dochodów osób fizycznych, zgodnie z założeniami optymalnego systemu podatkowego, należałoby wykorzystywać dotychczasowe doświadczenia w tym zakresie krajów skandynawskich (np. Szwecji).

Właściwym rozwiązaniem byłoby też ujednoczenie stawek podatku VAT, a także wprowadzenie progresywnego podatku od kapitału ze stawkami np. „do 0,1% albo 0,5% rocznie dla majątków poniżej 1 miliona euro, 1% między 1 i 5 milionów euro, 2% między 5 i 10 milionów euro oraz dochodzących do 5% albo 10% dla kilku milionów albo kilku miliardów euro” [Piketty, 2015, s. 724–725].

PODSUMOWANIE

Treści zawarte w opracowaniu pozwalają na sformułowanie następujących wniosków końcowych:

1. Budowanie w ramach UE aktywnych, demokratycznych państw dobrobytu, drogą konkurencyjnej i opartej na wiedzy gospodarki, zapewniającej realizację zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju, uzasadnia potrzebę wprowadzenia optymalnego systemu podatkowego w krajach członkowskich, stanowiącego zbiór podatków maksymalizujący dobrobyt społeczeństwa.

2. Aby efektywny system podatkowy stanowił zbiór podatków maksymalizujący dobrobyt społeczeństwa, podatki tworzące strukturę tego systemu powinny pełnić w procesach gospodarowania wyznaczone im, odpowiednie społeczno-gospodarcze funkcje. Funkcją podatków od dochodów przedsiębiorstw powinno być stymulowanie zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju, poprzez odpowiedni system bodźców podatkowych, tj. zmodyfikowany podatek od zysku, wspierać powstawanie i rozwój w kraju innowacyjnych przedsiębiorstw, tworzących trwale miejsca pracy. Natomiast funkcją podatków od dochodów osób fizycznych powinna być ochrona dochodów przed ich spadkiem poniżej poziomu odpowiednio ustalonego minimum socjalnego oraz ich relatywny wzrost do wzrostu wydajności i produktywności pracy.

3. W systemie podatkowym powinny znaleźć się takie rozwiązania, dotyczące zasad ustalania podatków i stawek podatkowych, które zapewniają realizację wyznaczonych podatkom funkcji, tzn. rozwiązania pobudzające rozwój odpowiednich struktur i rodzajów produkcji, eliminujące dowolny i niesprawiedliwy podział bogactwa i dochodów oraz nie spychające pracowników najemnych do sfery ubóstwa.

4. Optymalny system podatkowy stanowiący zbiór podatków maksymalizujący dobrobyt społeczeństwa nie może być podatkiem liniowym. Zarówno podatki bezpośrednie od dochodów przedsiębiorstw, jak i od dochodów osób fizycznych, aby były zdolne pełnić odpowiednie, wyznaczone im funkcje, powinny być podatkami progresywnymi, zawierającymi odpowiednie bodźce stymulujące realizację zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju. Właściwym rozwiązaniem było ujednoczenie w krajach Wspólnoty stawek podatku VAT i wprowadzenie progresywnych stawek podatkowych od kapitału.

5. Wprowadzenie optymalnego systemu podatkowego jest niezbędne w szczególności w krajach UE posiadających bardzo niesprawiedliwe systemy podatkowe. Takimi krajami są nowe kraje UE posiadające liniowy system podatkowy oraz Polska, która posiada niesprawiedliwy system podatkowy od dochodów osób fizycznych i system podatkowy od dochodów przedsiębiorstw niezawierający bodźców podatkowych sprzyjających tworzeniu innowacyjnych rodzajów produkcji i trwałych miejsc pracy.

BIBLIOGRAFIA

- Bratkowski S., 2008, *O barierach rozwoju, marnotrawstwie i etyce służby publicznej* [w:] *Sektor finansowy – dylematy i kierunki rozwoju*, red. S. Rudolf, VIII Kongres Ekonomistów Polskich PTE, Warszawa.
- Eurostat, www.stat.gov.pl/gus/5840_12681_PLK_HTML.htm (dostęp: 27.09.2013 r.).
- Kalecki M., 1979, *Kapitalizm, koniunktura i zatrudnienie. Dzieła*, t. 1, PWE, Warszawa.
- Keynes J.M., 2003, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Kieżun W., 2012, *Patologia transformacji*, Poltext, Warszawa.
- Landreth H., Colander D.C., *Historia myśli ekonomicznej*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Mill J.S., 1966, *Zasady ekonomii politycznej*, t. 2, PWE, Warszawa.
- Otte M., 2009, *Kiedy nadchodzi kryzys. Co powinniśmy zrobić, aby wyjść obronną ręką z obecnego kryzysu gospodarczego*, Studio EMKA, Warszawa.
- Piketty T., 2015, *Kapitał w XXI wieku*, Wyd. Krytyki Politycznej, Warszawa.
- Rawls J., 1994, *Teoria sprawiedliwości*, PWN, Warszawa.
- Scholte J.A., 2006, *Globalizacja*, Oficyna Wydawnicza Humanites, Sosnowiec.
- Smith A., 1954, *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. 2, PWN, Warszawa.
- Standing G., 2014, *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Stiglitz J.E., 2004, *Ekonomia sektora publicznego*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Stiglitz J.E., 2006, *Szalone lata dziewięćdziesiąte. Nowa historia najświetniejszej dekady w dziejach świata*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Stiglitz J.E., 2007, *Wizja sprawiedliwej gospodarki. Propozycja usprawnień*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Stiglitz J.E., 2010, *Freefall. Jazda bez trzymanki*, PTE, Warszawa.
- Strange S., 1986, *Casino capitalism*, Oxford: Blackwell, London.
- Szczodrowski G., 2007, *Polski system podatkowy*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Thernborn G., 2015, *Nierówność, która zabija. Jak globalny wzrost nierówności niszczy życie milionów i jak z tym walczyć*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Traktat z Lizbony, 2007, Dz. Urz. UE C 306, t. 50.
- Wach K., 2005, *Systemy podatkowe krajów Unii Europejskiej*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.

Streszczenie

W opracowaniu wychodzi się z założenia, że realizację zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju krajów Wspólnoty, drogą budowy konkurencyjnej i opartej na wiedzy gospodarki rynkowej, istotnie utrudnia brak odpowiedniego systemu podatkowego. Mając to na uwadze, w opracowaniu uzasadnia się tezę, że jest niezbędne wdrożenie w krajach UE optymalnego systemu podatkowego, przez który rozumie się zbiór podatków maksymalizujący dobrobyt społeczeństwa. Uzasadniając tę tezę, w opracowaniu przedstawia się założenia metodyki ustalania podstawowych składników tego systemu, jakimi są: podatki od dochodów przedsiębiorstw i dochodów osób fizycznych, podatek VAT i podatek od kapitału, funkcje tych podatków oraz założenia dotyczące stawek podatkowych.

Słowa kluczowe: system podatkowy, Unia Europejska, zrównoważony rozwój

An Effective Tax System as a Factor Creating Favourable Conditions for Realizing Sustainable Development in EU Countries

Summary

The study starts with the assumption that realizing sustainable and integrated development of European Union countries, through the building of a competitive and knowledge-based market economy, is significantly hindered by the lack of an appropriate tax system. With this in mind, the study supports the thesis that it is necessary to implement an optimal tax system in the EU, defined as a collection of taxes which maximize the welfare of society. To support this thesis, the study presents the principles of a methodology for determining the basic components of this system, they are: taxes on corporate and personal income, VAT and capital tax, the functions of these taxes and guidelines on tax rates.

Keywords: tax system, European Union, sustainable development

JEL: H21